

Hea õpetaja!

Antud õppematerjal koosneb õppetekstist ja temaatilistest ülesannetest. Rõhutame, et õppetekst ja ülesanded on vaid üks võimalik versioon, kuidas teemat tunnis avada. Loodame, et see lihtsustab õpetaja tööd ning aitab selgemalt mõista, kuidas konkursi teemat tundi lõimida.

Tagasiside, kommentaarid ja küsimused konkursi kohta palume saata e-mailile unesco@unesco.ee

Märkused õppematerjali kohta:

- ✓ Õppeteksti „Mis on sallivus?“ soovitame edasijõudnud filosoofiahuvilistele (11.–12. klass) või koduse ülesandena, harjutusülesanded sobivad oma raskusastmelt ka 9.–10. klassile;
- ✓ Konkursi teema toetab õppekava üldosas esitatud põhiväärtuste (sallivus) ning üldpädevuste (väärtuspädevus) saavutamist, samuti gümnaasiumiastme filosoofia valikkursuse teemade omandamist;
- ✓ Koduse ülesandena soovitame õpetajal suunata õpilased osalema meie poolt välja kuulutatud sallivuseteemalisel fotokonkursil.

Töövahendid:

Õppetekst koos ülesannetega kõikidele õpilastele.

Eesmärk:

Õpilane:

- ✓ arendab kriitilise mõtlemise ja analüüsioskust;
- ✓ selgitab sallivuse mõistet ning loob seose enda eluga;
- ✓ reflekteerib enda ja teiste väärtuste üle.

Üks võimalik tunnikava:

Tegevus	Õpetaja	Õpilased	Aeg
Sissejuhatus teemasse	Selgitab välja õpilaste eelnevad teemakohased teadmised (harjutus 2. Mina ja sallivus ülesannete alt). Häälestuseks sobib ka JMKE laulu „Ultratolerants“ analüüs. (NB! Võib sisaldada mõningaid mittetsensuurseid sõnu.)	Arutavad paaris küsimuste üle. Alternatiivina JMKE laulu „Ultratolerants“ analüüs.	5 minutit paarilisega aruteluks + 5 minutit klassiaruteluks
Teema mõistmine	Õpetaja valikul vastavalt õpilaste taustale ühe teksti analüüs. Võimalikud variandid (esitatud suunaga kergemalt raskemale): A) Harjutus 1. Oskar Lutsu „Kevade“ teksti analüüs. B) Ülesannete alt harjutus 3. Juhtumite võrdlemine: kumb on sallivam? C) Õppetekst teemal „Mis on sallivus?“	Loevad teksti ning arutlevad tekstiga seotud küsimuste üle.	20 minutit
Kokkuvõte	Suunab õpilased ühte võimalikku kokkuvõtvat ülesannet lahendama. Võimalikud valikud: A) Teksti „Mis on sallivus?“ alt edasisele mõtlemise suunavate küsimuste arutelu; B) Kui tundi alustati JMKE laulu „Ultratolerants“ sõnade analüüsiga võib nende juurde tunni lõpus uuesti tagasi pöörduda ning paluda õpilastel analüüsida, kuidas nad laulu sõnu peale teemasse süvenemist mõistavad.	Klassiarutelu.	10 minutit
Konkursi tutvustus	Õpetaja tutvustab õpilastele sallivuseteemalist fotokonkursi ja seostab konkursil osalemise soovi korral õpilaste koduse tööga. Koduseks ülesandeks võib anda ka ülesannete alt harjutuse 4. Vastuseisu ja tegutsemisest hoidumise põhjuste analüüs.	Kuulavad õpetaja selgitust.	5 minutit

Mis on sallivus?

Mis on sallivus ja millega seda segi ei tohiks ajada?

Sallivus ehk tolerantsus tähendab selle väljakannatamist, millele tegelikult sisimas vastu ollakse. Seejuures eeldab sallivus ka teatavat võimu endale vastumeelse osas midagi ette võtta. Nii ei saa näiteks vangi kohta öelda, et ta sallib vangis olemist – tema jaoks on tegu lihtsalt paratamatusega. Sallivuse mõiste põhitelje moodustavad aga siiski vastuseis ja tegutsemisest hoidmine. Vahel räägitakse sallivusest ka siis, kui inimest erinevused eriti ei häiri, kuid tegelikult on sel juhul tegu pigem ükskõiksusega, sest sallivusele omane vastuseisukomponent on puudu – erinevustest ei tehta lihtsalt suurt numbrit, neid ei peeta piisavalt olulisteks. Samuti tuleks sallivust eristada aktsepteerimisest. Erinevalt ükskõiksusest, mis ei tõsta teisi inimgrupe või nende poolt harrastatavaid praktikaid kuidagi positiivselt esile, väljendab aktsepteerimine nende suhtes aga suuremat austust. Sallivus võib üle minna aktsepteerimiseks, kui mõistetakse, et esialgne vastuseis ei olnud põhjendatud ning tugines pigem eelarvamustele. Nõnda lepitakse erinevusega, nähakse teist endaga samaväärsena ja austatakse teda sellisena, nagu ta on.

Nõrk kontseptsioon ja „salliva“ rassisti probleem

Sallivusest võib rääkida nõrgemas ja tugevamas tähenduses. Nõrgema käsitluse kohaselt võib vastuseis lisaks põhjendatud argumentidele tugineda ka pelgal mittemeeldimisel, vastikus-tundel või arutul vihkamisel. Nõnda võib öelda, et ema, kes leiab, et ta tütre poiss-sõbra riietumisstiil on täiesti maitselage, ning vihkab seda, et noormees kannab palju kollast, on salliv, kui ta surub oma pahameele alla ega keela tütre noormehega kokku saada.

Nõrga käsitluse puhul on probleemiks see, et see lubab sallivaks nimetada ka pimedast vihast juhinduvat rassisti, kes hoidub tegutsemast lihtsalt sellepärast, et ta kardab sellega traumaatiliselt oma juba vanasse ikka jõudnud kehva tervisega ema või arvab, et aeg pole valgete võimu kehtestamiseks veel küps, ning ootab, kuni ta mõttekaaslased on pärast valimisi võimu haaranud, et seejärel üheskoos suuremate ümberkorraldustega alustada. Nimetades taolist rassisti sallivaks, saame sallivusest rääkida vaid kui moraalses mõttes neutraalsest konfliktivältimise meetodist, mitte kui millestki kiiduväärsest. Ometi näib, et tihti tahame rääkida sallivusest kui moraalselt kiiduväärsest loomuomadusest ehk voorusest. Kui sallivus eeldaks vaid mistahes alustel põhinevat vastuseisu ning tegutsemisest hoidumist, siis peaksime ütleva, et tegutsemast hoiduv rassist saab viha kütvate eelarvamuste juurdehankimise läbi sallivamaks, sest enesedistsipliin, mida tegutsemast hoidumine nõuaks, oleks sel juhul suurem. Soovides rääkida sallivusest kui voorusest, tundub aga vale nõnda öelda. Lisaks tegutsemisest hoidumisele oleks ju vaja ka oma eelarvamustest üle saada.

Tugev kontseptsioon ja liigse lubavuse probleem

Rangema lähenemise kohaselt, mis käsitleb sallivust voorusena, saab sallivusest rääkida vaid siis, kui vastuseis ei tugine mitte pelgal mittemeeldimisel või pimedal vihal (nagu „salliva“ rassisti puhul), vaid õigustatud põhjendustel. Näiteks võime õigustatult olla vastu sellele, kui vanemad, kes on liitunud kultusega, kus on traditsiooniks lastel kõrvu ära lõigata, kultuse traditsioone ka oma laste peal ellu tahavad viia. Probleemivaba ei ole siiski ka see käsitlus, sest kui vastuseis on tõesti põhjendatud, siis võib kergesti tekkida küsimus, kas tegevusetuks jäämise näol ei ole tegu mitte liiga lubava suhtumisega. Ka poiss-sõbra suhtes vastumeelse ema puhul võib tekkida küsimus, kas ta ei oleks mitte liiga lubav, kui tema vastuseis ei tugineks mitte stiiliküsimustel, vaid näiteks sellele, et ta teab, et noormees kuulub kuritegelikku gängi, kus mitmed noored on vägivaltsuse ja narkootikumide tarvitamise tõttu vahele jäänud.

Avaram sallivusekäsitlus

Nõrk sallivuskäsitlus, mille kohaselt inimene on salliv ka siis, kui ta vastuseis tugineb vaid maitse-eelistusel või pimedal vihal, seisab „salliva“ rassisti probleemi ees. Tugev käsitlus, mis loeb sallivaks vaid need, kelle vastuseis on vankumatult põhjendatud, seisab vastu aga liigse lubavuse probleemiga. Kuidas siis sallivusele läheneda, kui nii tugev kui ka nõrk käsitlus kujutavad endast ummikuid?

Üheks võimalikuks vastuseks sellele, miks nõrk ja tugev kontseptsioon ei toimi, on see, et mõlemad jaotavad vastuseisu põhjused liiga must-valgelt vaid emotsionaalseteks (arutu viha, vastikustunne ja mittemeeldimine) ning ratsionaalseteks (vankumatu põhjendatus). Tegelikult ei ole ühe inimese motivatsioon vaid emotsionaalne või ratsionaalne, vaid sisaldab mõlemaid komponente segunenult. Näiteks tuginetakse alguses tihti pigem emotsionaalsele hinnangule, hiljem aga kiputakse seda tagant järele ratsionaliseerima ehk mõistuspärastama. Nõnda võib algselt vastikustundest ajendatud rassist hakata valikuliselt kõrva taha panema fakte, mis võimaldaksid tal oma suhtumist õigustada. Näiteks võib ta meelde jätta, et mõningate IQ-uuringute kohaselt on mustanahalistel väidetavalt madalam IQ kui valgetel, kuid et ta pole teemat lähemalt uurinud, siis ei oska ta neid tulemusi kriitiliselt hinnata ega võtta näiteks arvesse seda, et tulemused võivad kohati olla tingitud sellest, et testid olid koostatud valgete inimeste poolt. (Lisamata muidugi seda, et on üleüldse kaheldav, kas IQ oleks siinkohal piisavaks aluseks, et kedagi diskrimineerida.)

Kui fookuses on see, kas kedagi võib korrektselt iseloomustada kui sallivat inimest, siis ei peagi tingimata nõudma, et tema põhjendused oleksid parimad võimalikud – pigem on tähtis see, et need oleksid välja kujunenud info vastutustundliku vaagimise tagajärjel – et ta ei lähtuks vaid suvalistest repliikidest, mida ta mõnelt vihaõhutajalt kuulnud on, vaid oleks teemat ka sõltumatutest allikatest lähemalt uurinud.

Kui vaidlus taandub väärtushinnangutele ja juttu on teatud praktikate hukkamõistmisest, siis ei saagi alati öelda, et mõni põhjendus on alati ja kõigi jaoks määrava kaaluga, nii et miski muu ei võiks seda üles kaaluda. Sellest, et keegi toimib (kellegi arvates) valesti, ei järeldu tingimata, et tema tegutsemise suhtes peaks midagi ette võtma – eriti siis, kui valestitoimija teguviis ei kahjusta kedagi teist peale ta enda. Nõnda näiteks võidakse olla küll igati suitsetamise vastu, ilma et peetaks endal olevat õigust teisi suitsetamast takistada (kui nad seda just mitte ettenähtud kohas ei tee). Lasta teisel inimesel ise oma elu üle otsustada ja austada tema vabadust toimida oma äranägemise järgi võib nii mõnigi kord olla parem kui (enda meelest) õige teguviisi pealesurumine.

Antud õppetekst on koostatud Catriona McKinnoni teose „Toleration. A Critical Introduction“ (Routledge, 2006) peatüki „2. Opposition and Restraint“ põhjal (lk 18-34).

Küsimused

1. Kas see, kui keegi surub oma viha x-i vastu alla, et y-t mitte traumeerida, on piisav tingimus, et omistada talle sallivuse voorust? Miks?
2. Miks ei ole „salliva“ rassisti puhul võimuhaaramise äraootamine hea põhjus, et teda vooruslikus mõttes sallivaks nimetada?
3. Kuidas võiks ema, kellele ei meeldi ta tütre poiss-sõbra riietumisstiil, oma esialgset emotsionaalset vastumeelsust ratsionaliseerida ehk mõistuspärastada?
4. Too näiteid tegudest, mis ei kahjusta kedagi teist peale toimija enda. Kas sinu meelest peaks neil juhtudel jääma sallivaks või toimuva suhtes midagi ette võtma?

Edasiseks mõtlemiseks

Millises tähenduses räägitakse meedias sallivusest? Kas alati räägitakse üldse sallivusest või aetakse seda segi ükskõiksuse või aktsepteerimisega? Kui räägitakse sallivusest, siis kas pigem kui moraalses mõttes neutraalsest konfliktivältimise meetodist või kui moraalselt kiiduväärsest voorusest? Too näiteid.

Ülesanded

1. Tekstianalüüs

Loe Oskar Lutsu „Kevadest“ kohta, kus poisid kiusavad Kuslapit ning Arno tahaks vahele minna, kuid ei tee seda, sest Tõnisson pole nõus temaga koos vahele astuma (II osa, II ptk esimesed leheküljed; 2006. aasta väljaandes lk 113-114).

Kas nimetaksid Arno käitumist Kuslapi kiusamise suhtes sallivaks? Põhjenda.

.....

.....

.....

.....

Kas sallivus võiks üldse kunagi kellegi kiusamise puhul olla moraalselt õigustatud? Põhjenda. (Tõnisson näiteks põhjendab oma mittesekkumist sellega, et Kuslap on ise süüdi, et teised teda taga ajavad: „Tulgu’s välja, mis ta seal sängi all vedeleb. Ega teda ära ei sööda.“ (lk 114))

.....

.....

.....

.....

Kuula JMKE laulu „Ultratolerants“ ning arutle, kas antud laulusõnades on juttu sallivusest (tolerantsusest) või millestki muust. (Võid valida ka mõne muu sallivusest kõneleva laulu.)

.....

.....

.....

.....

2. Mina ja sallivus

Aruta paarilisega järgmiste küsimuste üle:

- Mille vastu oled ise tundnud vastumeelsust?
- Kas sinu vastumeelsus oli pigem emotsionaalset laadi või ratsionaalselt põhjendatud? Kas otsisid teema kohta erinevatest allikatest ka lähemat infot?
- Kuidas reageerisid oma vastumeelsusele – kas võtsid endale vastumeelse suhtes midagi ette või surusid selle alla?
 - Kui võtsid midagi ette, siis miks sa arvad, et sallivus poleks antud situatsioonis kohane olnud?
 - Kui surusid oma vastumeelsuse alla, siis kas arvad, et sinu hoiaku puhul avaldus sallivus moraalselt kiiduväärse voorusena? Miks?

3. Juhtumite võrdlemine: kumb on sallivam?

Loe läbi kaks näitejuhtumit ning koosta nende põhjal võrdlev tabel näidetes kirjeldatud inimeste veendumuste ja käitumise kohta. Kumb inimene on sinu meelest sallivam? Põhjenda oma valikut.

Anna juhtum

Anna on usklik naisterahvas. Ta usub, et homoseksuaalsus on patt, eksimine Jumala sõna vastu, ning leiab, et seda tõendab ka Piibli tekst. Ta on osalenud arutelugruppides, kus homoseksuaalsed kristlased on kaitsnud oma nõuet nii kiriku kui ka seaduse silmis abielu sõlmida, ning hoiab end ka meedias kajastuva poliitilise aruteluga kursis. Kuna ta peab homoseksuaalsust patuks, siis ei arva ta, et kirik peaks seda lubama. Hoolides teiste inimeste spirituaalsest heaolust, ei ole ta vastu samasoolistele abieludele mitte üksnes kiriku kontekstis, vaid ka seaduse silmis, sest ta usub, et samasooliste abielude seadustamine on samaväärne riikliku hingelise allakäigu julgustamisega. Siiski, kuigi Anna teeb lobitööd kiriku raames tegutsevate homoseksuaalset abielu pooldavate gruppide seas, ei püüa ta mõjutada mitteusklikke samasooliste abielude pooldajaid. Põhjus, miks ta seda pole teinud, seisneb selles, et ta usub, et mitteusklike jaoks on parimaks teeks vaimse lunastuseni see, kui nad jõuavad usu ja kiriku autoriteedi aktsepteerimise iseseisvalt, vaba otsuse alusel. Ta jälestab homoseksuaalsust ning on mures homoseksuaalide patuste hingede pärast, kuid ta ei usu, et seaduse kaudu saaks kellelegi vaimset puhtust peale sundida, sest see ei suurendaks tõenäosust, et need patused Jumala poole pöörduksid. Niisiis, parim, mida Anna enda silmis teha saab, on loota, et usklike hea eeskuju aitab ka teistel oma elu paremaks muuta.

Betti juhtum

Betti on samuti vastu homoseksuaalsete abielude seadustamisele. Tema vastumeelsus ei tulene aga mitte religioossetest uskumustest, vaid sellest, et ta on üles kasvanud meeste-keskses matšokultuuris. Oma kujunemisaastatel oli Betti kodus ja koolis ümbritsetud inimestest, kes kasutasid üksteise solvamiseks homovaenulikke termineid ning kus kellegi homoseksuaaliks nimetamine oli kõigi jaoks piisavaks põhjuseks, et talle peksta anda. Ülikooli minnes elas Betti koos psühholoogiatudengitega, kes rääkisid talle teooriast, mille kohaselt homoseksuaalsus on väidetavalt loodusega vastuolus, sest homoseksuaalsed liidud on viljatud ega võimalda nendes osalejate geneetilist ellujäämist. Need sõnad jäid Bettile meelde ning näisid kinnitavat ta eelnevaid veendumusi. Peatselt liitus ta gruppidega, mis tegid lobitööd homoseksuaalsete abielude vastu. Siiski, mõne aja pärast otsustas Betti, et parem on kuluaaripoliitikasse mitte sekkuda. Tema arutluskäik oli järgmine: juhul, kui teooria, mis talle nii sügavalt muljet oli avaldanud, on tõsi, siis võimaldaks homoseksuaalsete abielude lubamine neil omavahel paari heita, ilma et nad „nakataksid“ heteroseksuaalset genofondi oma vigaste geenidega. Kuigi see oli tema jaoks raske, arvestades tema tülgastust homoseksuaalide ning nende eluviiside suhtes, hoidis Betti oma suu kinni, kui teema baaris jälle üles tõusis ega teinud enam välja, kui geivastase liikumise esindajad talt tänaval petitsioonile allkirja tahtsid saada (olguigi, et nii kaugele ta siiski minna ei suutnud, et oleks oma allkirja andnud homoseksuaalsete abielude pooldajate petitsioonidele).

Anna ja Betti juhtumi näol on tegu mugandatud tõlkega Catriona McKinnoni teosest „Toleration. A Critical Introduction“ (Routledge, 2006). Näited leiab lk 28-29.

Anna	Võrdlusalus	Betti
Et nad iseseisvalt õigele teele jõuaksid.	Soovid tolereeritava suhtes	Et nad välja sureksid ja teisi ei „nakataks“.

Minu arvates on sallivam, sest:

.....

.....

.....

.....

4. Vastuseisu ja tegutsemisest hoidumise põhjuste analüüs

Vali ise välja mõni inimgrupp või praktika, mille suhtes võiks tõstatada tolerantsuse küsimus. Mõttele välja erinevaid (nii häid kui ka halbu) põhjuseid, miks inimesed võiksid sellele vastu olla ning miks sellest hoolimata tegutsemisest hoiduda.

Sallivus suhtes

	Vastuseis	Tegutsemisest hoidumine
Halvad põhjused		
Head põhjused		